

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ГЛУЩЕНКО ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

УДК 336.01/.1:330.5

**ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТОНІКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ**

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант:

доктор економічних наук, професор,
чл.-кор. НАН України

Гриценко Андрій Андрійович,

заступник директора Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

Єщенко Петро Степанович,

Інститут соціології НАН України (м. Київ), науковий консультант відділу економічної соціології;

доктор економічних наук, професор

Осецький Валерій Леонідович,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки;

доктор економічних наук, професор

Яковенко Лариса Іванівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, професор кафедри політекономії.

Захист відбудеться «9» листопада 2018 року о «14-00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.01 Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61002, м. Харків, вул. Мируносицька, 1, ауд. 2-14.

Із дисертацією можна ознайомитися в Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (61022, м. Харків, майдан Свободи, 4).

Автореферат розісланий «8» жовтня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. М. Соколов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Еволюція суспільства нерозривно пов'язана з виникненням, розвитком, занепадом та зникненням певних суспільних систем. У цій еволюції суттєве значення має взаємодія між інститутами та економічними формами діяльності. На індустріально-ринковому ступені суспільного прогресу формується система фінансових інститутів, які починають відігравати все більш значну роль в економічному розвитку.

Упродовж XX – початку XIX ст. відбулося формування та розвиток фінансовоорієнтованого типу економічної системи. Кульмінаційного моменту розвитку цей тип суспільно-економічної системи сягнув напередодні кризи 2008–2009 рр. Протягом перебігу кризи та посткризового відновлення набуває усталеного цілісного характеру формування нової парадигми розуміння цінності нового типу суспільного розвитку, що потребує доповнення теорії добробуту сутнісними положеннями. Теоретичне відображення світоглядних змін оформилося як подальше розроблення теорії людського розвитку.

Розкриття закономірностей функціонування фінансових інститутів неодмінно стосується добробуту, на вирішення яких спрямовано вдосконалення фінансової архітекtonіки.

Добробут досліджувався економістами з моменту зародження класичної економічної теорії, зокрема А. Смітом, Дж. Бентамом, Дж. С. Міллем, його розуміння поглиблювали та розвивали В. Парето, А. Пігу, Й. Шумпетер, теорію «держави добробуту» розробляли Л. Ерхард, М. Кастельс, П. Хіманен та ін.

Трансформація існуючої світової системи найбільше зачепляє фінансові інститути, що мають бути націлені на використання фінансових ресурсів для досягнення добробуту. Побудова фінансової системи нового типу передбачає формування її фінансової архітекtonіки, що має поєднати в собі ієрархічні та мережеві компоненти.

Наріжним каменем переходу до нового ціннісного світу є розвиток категорії «добробут». Загальний рух гносеологічного статусу категорії «добробут» відбувається від індивідуального до суспільного, від накопичення фінансових ресурсів до досягнення гармонійного стану сталого розвитку.

Наразі формується науковий напрямок дослідження людського розвитку «за межами ВВП», який ще не став «мейнстримом» економічної науки, але набуває поширення в науковій спільноті. Біля його витоків стояли А. Сен та Махбуб-уль-Хак. У рамках цього напрямку виконується низка досліджень, що по-новому розкривають розуміння суспільного розвитку. До них належать праці таких учених, як: С. Аггарваль, С. Басу, Т. Баулер, П. Дасгупта, К. Деканк, Д. Демейлл, Ч. Джонс, М. Д'Еролі, Б. Каваллетті, С. Кассенбюмер, П. Кленов, М. Корсі, В. Лакруа, Р. Нуньєс Домінгес, С. Періс, Л. Себастьян, Ч. Сяобо, Ш. Фен, М. Флербе, Л. Чансел, Ш. Чхабра, К. Шмідт, Е. Шокард, А. Ядав. Значна концентрація зусиль науковців навколо означеного підходу є свідченням його перспективності для сучасної світової економічної науки. У вітчизняній економічній науці дослідження в рамках напрямку «за межами ВВП» дотепер майже не проводилися.

На думку дисертанта, зараз економічна наука розвинулась до такого стану, який дозволяє ефективно вирішувати сучасні теоретичні проблеми забезпечення добробуту на основі поєднання досягнень загальної теорії фінансів та теорії публічних фінансів, з одного боку, і здобутків напряму дослідження архітекtonіки економічних систем (включаючи інституційну архітекtonіку), з іншого боку.

В цьому плані вітчизняними вченими створено методологічне підґрунтя, спираючись на яке можливо здійснювати дослідження формування фінансової архітекtonіки національного добробуту в річищі наукового підходу «за межами ВВП». Відзначимо вагомий науковий доробок, здійснений Т. Артёмовою, В. Гейцем, А. Гриценком, О. Длугопольським, П. Єщенком, В. Козьмою, Г. Коломієць, В. Мандибурою, Т. Меркуловою, О. Носовою, В. Осецьким, В. Соболевим, Т. Фертіковою, А. Хмельковим, І. Чугуновим, Л. Яковенко, О. Яременком та ін.

Усвідомлення актуальності, теоретичної та практичної значущості проблеми, нагальної потреби її вирішення обумовили вибір теми дисертаційного дослідження, предметно–об’єктну царину, композиційну побудову, логіку й послідовність виконання наукових розвідок, головну мету та завдання.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася відповідно до планових тем НДР кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: «Дослідження впливу фінансово-кредитної інфраструктури на соціально-економічний розвиток суб’єктів господарювання» (№ державної реєстрації 0110U000589; особистий внесок автора полягає в структуруванні сектора депозитних корпорацій, висвітленні ролі кожного з його елементів, визначенні потреби фінансової системи в розвитку спеціалізованих депозитарних закладів і підвищенні рівня включеності населення в цей сектор); «Фінансовий потенціал суб’єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки» (№ державної реєстрації 0113U006007; особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні необхідності введення в науковий обіг категорії «фінансова архітекtonіка»); «Формування фінансової архітекtonіки забезпечення національного добробуту» (№ державної реєстрації 0115U007182).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розкриття сутності, закономірностей і перспектив формування фінансової архітекtonіки національного добробуту, визначення інституційних механізмів її функціонування та суспільних наслідків побудови.

Досягнення окресленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити зміст категорії «фінансова архітекtonіка забезпечення національного добробуту»;
- довести наявність зв’язку між еквівалентним і реципрокним видами обміну та довірою в забезпеченні добробуту;
- переглянути розуміння поняття «добробут» у світлі сучасних наукових течій та здійснити його декомпозицію задля виокремлення складових,

які можуть бути виміряні в грошовій формі на рівні централізованих та децентралізованих фінансів;

- виявити зміст впливу на добробут трансмісійного механізму державних фінансових інститутів;
- з'ясувати функції й об'єктивні межі фонду добробуту як базової складової фінансової архітекtonіки, навести його категоріальне визначення та методику кількісного вимірювання;
- з'ясувати ступінь і характер участі податкових, видаткових, трансфертних, актуарних, боргових каналів та каналів трансформації державної власності у фінансових потоках фіскального трансмісійного механізму формування ресурсної бази фонду добробуту;
- сформулювати теоретичні підстави для розмежування категорій «державні фінанси» та «публічні фінанси»;
- запропонувати методичний підхід до оцінки обсягів фінансових ресурсів фонду добробуту;
- простежити динаміку боргової залежності публічних фінансів;
- виробити якісні критерії визначення впливу складових фінансової інфраструктури на фінансове забезпечення національного добробуту;
- встановити особливості руху фінансових потоків та наслідки деформацій інституційної архітекtonіки в каналах монетарного трансмісійного механізму як складових фінансової архітекtonіки забезпечення національного добробуту;
- визначити місце поняття «уразливість фінансової системи» у фінансовій архітекtonіці забезпечення національного добробуту;
- дати оцінку процесів інституційної деструкції стану фінансової інфраструктури;
- розробити сценарії розвитку фінансового забезпечення національного добробуту методами форсайт;
- адаптувати акселератор сталого розвитку для використання під час прогнозування національного добробуту.

Об'єктом дослідження є система фінансових інститутів, що спрямовують економічну діяльність на забезпечення національного добробуту.

Предметом дослідження є формування фінансової архітекtonіки забезпечення національного добробуту.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Методом сходження від абстрактного до конкретного розкрито зміст категорії «фінансова архітекtonіка національного добробуту» від поняття «інституційна архітекtonіка» як вихідної абстракції до категорії «фінансова архітекtonіка національного добробуту» як конкретного втілення сутності первинного поняття у фінансовій системі, спрямованій на досягнення добробуту.

Методом єдності історичного й логічного визначено зв'язок між еквівалентним і реципроним видами обміну та довірою. Структурним методом проведено декомпозицію поняття «добробут» задля виокремлення складових,

що можуть бути виміряні в грошовій формі на рівні централізованих та децентралізованих фінансів. Методом інституційного аналізу на основі концепції дизайну механізмів окреслено трансмісійний механізм економічної системи. Методом аналізу та синтезу структуровано канали руху фінансових потоків у фіскальному трансмісійному механізмі за критерієм участі у формуванні ресурсної бази фонду добробуту. Методом компаративного аналізу встановлено відмінності між категоріями «державні фінанси» та «публічні фінанси». Статистичними методами здійснено оцінку обсягів фінансових ресурсів фонду добробуту. Кількісними методами встановлено рівень боргової залежності публічних фінансів. Позитивно–нормативним методом проведено оцінку стану фінансової інфраструктури. Економетричними методами, а саме методами регресійно–кореляційного аналізу та векторної авторегресії (VAR), виявлено недоліки у функціонуванні монетарного трансмісійного механізму. Методом інституційного аналізу доведено регрес у стані депозитних корпорацій. Методами форсайт-прогнозування розроблено методологічний підхід до спадного та висхідного форсайт-прогнозування змін у фінансовій архітектоніці національного добробуту.

Інформаційну базу дослідження становлять дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України, Державної фіскальної служби України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міжнародного валютного фонду, Організації Об'єднаних Націй, інших міжнародних організацій, нормативно-правові акти й документи України та центральних банків світу, а також вітчизняні й іноземні аналітичні матеріали та наукові публікації, зокрема у фахових періодичних виданнях та виданнях, що індексуються в провідних наукометричних базах світу .

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні й обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування фінансової архітектоніки національного добробуту. Основні положення наукової новизни дослідження полягають у такому:

Уперше:

1) розкрито зміст фінансової архітектоніки забезпечення національного добробуту як співвідношення між ієрархічними та мережевими компонентами, де публічні фінанси уособлюють у собі ієрархію, децентралізовані фінанси відображають мережевий тип відносин, фінансова інфраструктура опосередковує їх автономне відтворення та актуальну взаємодію, а фіскальний і монетарний трансмісійні механізми передають імпульси державної політики у фінансову систему, що у своїй єдності дає змогу вирішити завдання задоволення потреб суб'єктів господарювання й населення;

2) з'ясовано взаємозв'язок еквівалентного обміну, реципрокного обміну й довіри в забезпеченні добробуту, де реципрокний та еквівалентний обмін розкриваються як логічні ланки та особливі типи відносин, під час здійснення яких одночасно досягається еквівалентність та відбувається

передавання благ, корисність яких не має еквівалентно-вартісного виміру, а відіграє символічно–знакову роль і втілює в собі акт установлення, зміцнення та закріплення відносин довіри між членами суспільства;

3) визначено наслідки впливу трансмісійного механізму державних фінансових інститутів на вибір суб'єктами господарювання очікуваної модератором поведінки, які полягають у зміні типу споживання індивідуальних та соціальних благ, нерівності в суспільстві, тривалості життя та екологічного середовища, що характеризує зміни в національному добробуті;

4) з'ясовано функції та об'єктивні межі фонду добробуту як базової складової фінансової архітектури, що втілені в системі економічних відносин стосовно акумулювання, розподілу, перерозподілу та використання коштів, які спрямовуються на досягнення цілей, безпосередньо пов'язаних із досягненням вищого рівня забезпеченості потреб суспільства в досягненні сталого розвитку;

5) встановлено ступінь і характер участі податкових, видаткових, трансфертних, актуарних, боргових та каналів трансформації державної власності у фінансових потоках фіскального трансмісійного механізму формування ресурсної бази фонду добробуту;

6) обґрунтовано методологічний підхід визначення перспективних змін у фінансовій архітектурі національного добробуту як системи зі складною логікою функціонування та ієрархічно–мережевою побудовою шляхом застосування інструментів акселератора сталого розвитку;

Удосконалено:

7) сучасні уявлення про добробут за рахунок розширення предметного поля дослідження шляхом включення до нього рівня забезпеченості задоволення потреб людини, які сприяють її матеріальному, духовному, соціальному й фізичному розвитку та гармонізовані з морально-етичними нормами й потребами в збереженні довкілля на основі застосування наукового підходу вимірювання людського розвитку «поза межами ВВП»;

8) оцінку фінансових ресурсів фонду добробуту, що полягає в розрахунку обсягів коштів, виділених з бюджетів усіх рівнів, корпорацій та домогосподарств, зважених на коефіцієнт нерівності та індекс інфляції, які спрямовуються на людський розвиток, а також коштів на фінансування складових фонду добробуту;

9) якісні критерії оцінки стану фінансової інфраструктури національного добробуту на підставі комплексного розгляду системи активів, кількості інституційних одиниць та сфер впливу державних регуляторів, а також показника фінансової глибини;

Дістали подальшого розвитку:

10) теоретичні підстави розмежування понять «державні фінанси» та «публічні фінанси» шляхом визначення сутності публічних фінансів як особливої форми поєднання реалізації інтересів держави та громадського суспільства за рахунок закріплення на формальному й неформальному рівнях можливості та необхідності реалізувати суспільний вибір шляхом делегування повноважень і відповідальності від громадянського суспільства державним інститутам у частині розподілу та вторинного перерозподілу валового

внутрішнього продукту (ВВП), а також частини національного багатства (НБ) під час формування та використання сукупності фінансових ресурсів загальнодержавного, місцевого та спеціалізованого призначення;

11) визначення наслідків деформацій інституційної архітекtonіки монетарного трансмісійного механізму шляхом розкриття дисфункцій, які виявляються в домінуванні інфляційних та спекулятивних очікувань, що порушує залежність між керованими та похідними макроекономічними показниками та призводить до звуження його фінансової бази національного добробуту;

12) розкриття системи соціально-економічних координат форсайт-простору розвитку фінансової архітекtonіки національного добробуту шляхом доповнення її оцінкою інформації, що визначається мірою та ступенем довіри до неї й обумовлює відбір типу економічної поведінки суб'єктами господарювання;

13) теоретична характеристика змісту поняття «уразливість фінансової системи» шляхом включення до нього узагальнених наслідків домінування спекулятивного й Понці-фінансування та відповідного зменшення забезпеченого типу фінансових ресурсів національного добробуту внаслідок порушення фінансової архітекtonіки;

14) визначення класифікаційних ознак рівня небезпеки боргової залежності публічних фінансів на підставі врахування співвідношення між обсягами залучення боргових ресурсів та витратами з обслуговування наявних запозичень на: припустимий, припустимий критичний, критичний неприпустимий рівні та стан боргової пастки, у якому обсяг залучених фінансових ресурсів є меншим за витрати з обслуговування наявних запозичень як чинника ризику національного добробуту;

15) оцінка впливу процесів інституційної деструкції в нестабільній господарчій системі трансформаційного типу шляхом розкриття змісту інституційного регресу сектора депозитних корпорацій України внаслідок масової втрати довіри, зменшення їх функціональної спеціалізації та нечіткого ринкового позиціонування, неефективної регуляторної політики, що призводить до зменшення добробуту.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати відображають стан формування та реалізації фінансової архітекtonіки забезпечення національного добробуту в Україні. Висновки та узагальнення, яких дійшов автор у результаті дослідження, у своїй сукупності вирішують актуальну наукову проблему щодо розкриття сутності, закономірностей, інституційних механізмів функціонування та перспектив формування й наслідків побудови фінансової архітекtonіки національного добробуту. Це також дає змогу визначити недоліки фінансової структури економіки та механізми розгортання й подолання фінансових криз.

Основні положення та висновки дисертації можуть бути використані для вдосконалення регулювання фінансової архітекtonіки фінансової системи, публічних фінансів, підприємницького середовища, фінансів домогосподарств. Рекомендації щодо вдосконалення монетарного трансмісійного механізму здатні покращити трансмісію фінансових потоків у фінансовій інфраструктурі, що має

суттєве значення як для розвитку економічної теорії, так і для ринкового реформування української економіки.

Практичну цінність мають рекомендації й висновки щодо вдосконалення системи взаємодії фіскального та трансмісійного механізмів задля забезпечення національного добробуту. Окремі висновки й положення дисертаційної роботи знайшли втілення в розробленні двох нових освітньо-професійних програм Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: «Публічні фінанси» на другому (магістерському) рівні та «Інформаційні технології у фінансах та електронна комерція» на першому (бакалаврському) рівні, а також нової навчальної дисципліни «Публічні фінанси» (довідка про впровадження в навчальний процес від 20.05.2018 р.).

Запропоновані в роботі рекомендації були використані під час розроблення Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року Харківської обласної державної адміністрації (довідка від 22.01.2015 р.).

Висновки дисертаційного дослідження стали у нагоді для здійснення децентралізації владних та фінансових повноважень держави на користь місцевого самоврядування Харківського району Харківської області (довідка про впровадження від 08.06.2018 р. № 02-19/440).

Наукові розробки автора в частині з'ясування функцій та об'єктивних меж фонду добробуту, а також здійснення оцінки фінансових ресурсів фонду добробуту було враховано під час розроблення програми розвитку Харківського приміського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Харківської області (довідка про впровадження від 05.02.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові напрацювання, представлені в дисертації, запропоновані наукові положення, висновки, рекомендації належать особисто авторові та є його власним одноосібним науковим доробком. У дисертації використані тільки ті положення статті, написаної у співавторстві та зазначеної в переліку опублікованих праць за темою дисертації в авторефераті під № 9, які є власним доробком здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи були оприлюднені на 25 міжнародних і всеукраїнських науково-теоретичних та науково-практичних конференціях: «Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку» (Макіївка, 2010); «Проблеми развития финансовой системы в условиях глобализации» (Симферополь, 2010); «Актуальні проблеми фінансової системи України» (Черкаси, 2010); XIV конференція «Фінанси України» (Дніпро, 2010); «Глобальні світоцивілізаційні процеси та економічна політика європейських країн, що розвиваються» (Тернопіль, 2010); «Дослідження впливу фінансово-кредитної інфраструктури на соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання» (Харків, 2011); «Проблеми развития финансовой системы Украины в условиях глобализации» (Симферополь, 2011); «Интеграция института финансово-кредитных отношений в мировое сообщество» (Симферополь, 2011); «Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу» (Київ, 2011); «Економічна глобалізація та проблеми національної безпеки» (Харків, 2012); «Фінансовий потенціал

суб'єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки» (Харків, 2013); «Стан і перспективи розвитку соціальної відповідальності економічних суб'єктів в сучасному світі» (Харків, 2013); «Вектори розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання» (Харків, 2014); «Інформаційна та економічна безпека (infeco-2015)» (Харків, 2015); «М. І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука» (Харків, 2015); «Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах децентралізації» (Харків, 2015); «Perspective economic and management issues» (Vienna, Austria, 2015); «Institutional framework for the functioning of the economy in the context of transformation» (Montreal, Canada, 2015); «Economics, management, law: problems and prospects» (Coventry, United Kingdom, 2015); «Economics, Management, Law: current state and perspectives of development» (Lisbon, Portugal, 2015); «Economy modernization: new challenges and innovative practice 3rd International Conference» (Sheffield, UK, 2015); «Economics, Management, Law: Socio-economic aspects of development» (Roma, Italy, 2016); «Economics, management, law: realities and prospects» (Paris, France, 2016); II Interdisciplinary Scientific and Practical Conference «Modern society cooperation and partnerships» (Warsaw, Poland, 2016); «Сучасні управлінські процеси в національній економіці» (Харків, 2016).

Публікації. Основні наукові результати дослідження опубліковано у одноосібній монографії обсягом 14,1 д.а. та 22 статтях у наукових фахових виданнях України та зарубіжних країн обсягом 19,8 д.а. (у тому числі 1 стаття у зарубіжному фаховому виданні та 11 статей у вітчизняних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз). Крім того, додатково опубліковано 2 статті та тези доповідей на 25 наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 466 сторінок, основний зміст роботи викладено на 358 сторінках (15,1 авт. арк.). Дисертація включає 23 таблиці, 49 рисунків та 23 формули. Список використаних джерел складається із 492 найменувань і займає 55 сторінок. Дисертація має 8 додатків обсягом 33 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, схарактеризовано стан наукового розроблення досліджуваної проблематики, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, подано наукову новизну та названі методи якими отримані певні наукові результати, їх практичне значення, зазначено особистий внесок автора й дані щодо апробації результатів дисертаційної роботи та публікацій.

У першому розділі «**Теоретико–методологічні засади дослідження фінансової архітектоніки**» було здійснено необхідні наукові розвідки для логіко-історичного аналізу категорії «добробут», характеристики її гносеологічного статусу, а також формування авторської концепції фінансової

архітектоніки забезпечення національного добробуту; розглянуто еволюцію розуміння категорії «добробут» в економічній науці; визначено логіку розвитку досліджуваного поняття, що полягає в розширенні розуміння добробуту, що асоціювався з матеріальним багатством та заощадженнями на етапі класичної економічної теорії, до розуміння сучасної неінституційної економічної теорії, що виводить на перший план систему інститутів, яка гармонізує суспільство, спрямовується на досягнення екологічної рівноваги та забезпечує вихід на траєкторії сталого розвитку.

Досягнення суспільного прогресу вимагає постійного вдосконалення принципів побудови та організації системи соціально–економічних інститутів. Метою цієї системи має стати розвиток як усього суспільства, так і кожного з його членів. Такий підхід дає змогу навести схему руху фінансових потоків у фінансовій архітектоніці, що відображено на рис. 1.

Зміст фінансової архітектоніки забезпечення національного добробуту розкривається як співвідношення між ієрархічними та мережевими компонентами, де публічні фінанси уособлюють у собі ієрархію, децентралізовані фінанси відображають мережевий тип відносин, фінансова інфраструктура опосередковує їх автономне відтворення й актуальну взаємодію, а фіскальний і монетарний трансмісійні механізми передають імпульси державної політики у фінансову систему, що у своїй єдності дає змогу вирішити завдання задоволення потреб суб'єктів господарювання й населення

Наукове значення розкриття змісту фінансової архітектоніки національного добробуту полягає в можливості аналізувати рух фінансових потоків, що спрямовуються на досягнення добробуту. Доведення існування ієрархічних компонент дає змогу встановити порядок та алгоритм руху фінансових ресурсів. Наявність мережових компонент як структурного елементу фінансової архітектоніки забезпечення національного добробуту дає змогу гармонізувати сукупність разових трансакцій в ієрархічній структурній побудові.

Розкриття формотворення фінансової архітектоніки дозволяє описувати формування та функціонування суспільних систем з неусталеним співвідношенням між ієрархічними та мережевими компонентами.

Сформульоване визначення витлумачує фінансову архітектоніку національного добробуту в інституційному вимірі, встановлюючи склад та структуру основних інституційних компонент, що утворюють її. Це дає можливість на методологічному рівні вирішити суперечність між ієрархією та мережею шляхом утворення поняття, яке містить у собі елементи обох протилежних понять. У функціональному вимірі з'ясовано основні аспекти руху фінансових потоків, що спрямовуються на досягнення національного добробуту за допомогою двох трансмісійних механізмів – фіскального та монетарного. Фінансова архітектоніка передбачає дослідження співвідношення між ієрархічними та мережевими компонентами. Публічні (централізовані) фінанси мають домінувати над приватними (децентралізованими), оскільки публічні фінанси несуть у собі начало впорядкування та стоять на чолі фінансової системи, концентруючи в собі податкові надходження та витрати з бюджетів

усіх рівнів. Публічні фінанси є втіленням відносин між державою та суспільством у грошовій формі.

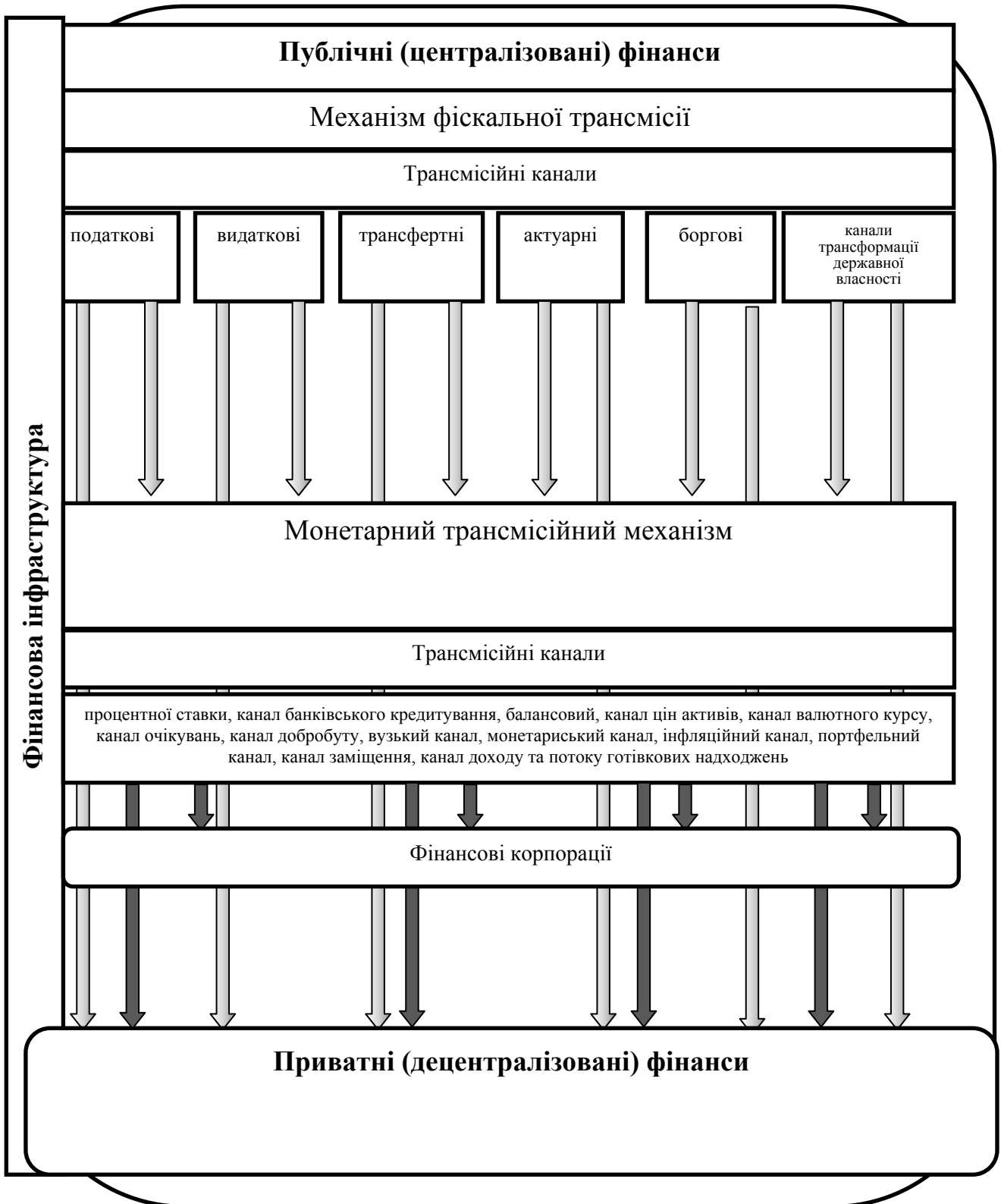

Рис. 1. Загальна схема руху фінансових потоків у фінансовій архітектоніці
Джерело: розроблено автором

Опосередковує відносини між публічними та приватними фінансами фінансова інфраструктура – сукупність фінансових інститутів, що здійснюють фінансове обслуговування публічних та приватних фінансів.

Децентралізовані фінанси охоплюють фінанси суб'єктів господарювання недержавної форми власності та фінанси домогосподарств. Приватні фінанси утворюють окремий елемент фінансової архітекtonіки – сектор кінцевого споживання фінансових ресурсів та їх перетворення в товари та послуги реального сектора виробництва та людський капітал.

Децентралізовані фінанси утворюють мережевий тип відносин у фінансовій системі, що дає змогу суб'єктам господарювання та домогосподарствам утворювати безструктурні, мережеві зв'язки.

Після визначення ієрархії між складовими елементами фінансової архітекtonіки слід розглянути трансмісійні механізми, які передають імпульси державної політики у фінансову систему. Вплив трансмісійного механізму впливу державних фінансових інститутів на вибір суб'єктами господарювання очікуваної модератором поведінки, що призводить до передбачуваних змін у національному добробуті, які відображаються в зміні типу споживання індивідуальних та соціальних благ, нерівності в суспільстві, тривалості життя та екологічного середовища.

Трансмісійний механізм – спосіб взаємодії відповідного державного інституту (модератора) з економічними агентами, метою якого є створення рушійного імпульсу, що повинен спричинити вплив на вибір стратегії поведінки економічних агентів та відобразитися у зміні макроекономічних показників, що утворюють добробут.

Трансмісійний механізм утворює причинно-наслідкові зв'язки та приводить до формування ланцюгових реакцій, що спричиняють державні фінансові інститути. Це викликає передбачувану реакцію економічних акторів, яка, у свою чергу, зумовлює зміни в складових добробуту. Змінюються обсяги фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні суб'єктів господарювання, це веде до змін у споживанні. Позитивно впливають на стан добробуту зменшення соціальної нерівності, збільшення тривалості життя та покращення екологічної обстановки.

Запропоноване авторське визначення побудовано на основі підходу дизайну механізмів (mechanism design) та полягає в розгляді будь-якого економічного механізму як створення умов, суспільних норм та правил, за яких оптимальна поведінка економічних агентів сприятиме досягненню мети, визначеної під час розроблення механізму.

Відмінність запропонованого категоріального визначення від існуючих полягає в тому, що, за авторським баченням, трансмісійні механізми мають створюватися з метою формування критеріїв відбору стратегій поведінки економічних агентів, реалізація яких неминуче приведе до очікуваних змін макроекономічних показників. Функціонування трансмісійного механізму не спричиняє автоматичної зміни очікуваних параметрів, вона реалізується шляхом спрямування економічної поведінки агентів, дії яких викликають «ланцюгову реакцію» у фінансовій системі та дозволяють досягти окресленої при створенні механізму мети.

Необхідність включення трансмісійних механізмів у структуру фінансової архітекτονіки національного добробуту обумовлена закономірною потребою формувати фінансову архітекτονіку національного добробуту як систему, що саморозвивається та самопідтримується. Трансмісійний механізм є сукупністю ланцюгових реакцій, що дають змогу уникати прямого адміністративного впливу держави та зберегти економічну свободу суб'єктів господарювання. У процесі функціонування трансмісійного механізму зберігається свобода вибору та дій економічних акторів, які обирають тип своєї економічної поведінки на власний розсуд. Це збільшує кількість альтернативних сценаріїв перебігу подій та створює умови для обрання найкращого типу поведінки. Трансмісійні механізми надають гнучкості структурі фінансової архітекτονіки забезпечення національного добробуту. У каналах трансмісійних механізмів відбувається обмін сигналами та інформацією щодо відбору типу економічної поведінки, що впливає на формування майбутніх рішень в ієрархічних та мережевих компонентах.

Важливим моментом є пошук шляхів подолання суперечності між панівною роллю фінансів та необхідністю переходу до сталого розвитку, що передбачає гармонізацію та збалансування економічного, екологічного та інституційного напрямків. Змін зазнає розуміння суспільної складової національного добробуту. Від сукупності індивідуальних заощаджень та доходів домогосподарств і казни держави розуміння національного добробуту еволюціонує до формування особливої системи інститутів, що дає змогу задовольнити потреби кожного із членів суспільства, є збалансованою із завданнями досягнення екологічної рівноваги та не суперечить сучасним суспільним нормам. Для методологічного забезпечення розуміння таких перетворень досліджуються реципрокний обмін у контексті взаємовпливу і протиріччя з еквівалентним обміном та розвиток форм довіри.

Троїсте розкриття реципрокного, еквівалентного видів обміну та довіри через деактуалізацію та реактуалізацію реципрокного обміну схематично зображено на рис. 2 у процесі розвитку історичного та логічного взаємозв'язку між цими трьома категоріями. Під час реципрокного та еквівалентного обміну одночасно досягається еквівалентність та відбувається передавання благ, корисність яких не має еквівалентно-вартісного виміру, а відіграє символічно-знакову роль і реалізує акт установлення, зміцнення та закріплення відносин довіри між членами суспільства.

Запорукою переходу до сталого розвитку суспільства є реактуалізація реципрокного обміну в суспільному житті. Реципрокний обмін є невід'ємною частиною людського буття, який зародився значно раніше, ніж еквівалентний обмін, пройшов крізь різні історичні форми та етапи актуалізації, деактуалізації та реактуалізації, а також розгортання вектора основних відносин у суспільстві.

У процесі дарування відбувається встановлення, зміцнення та закріплення зв'язків у суспільстві, результатом такої взаємодії є формування та розвиток відносин довіри.

Ознаки формування інформаційно-мережевої економіки чітко прослідковуються в трансформації систем грошового обігу та поширення нових форм грошей, відповідно змінюючи банківську систему та відносини обміну.

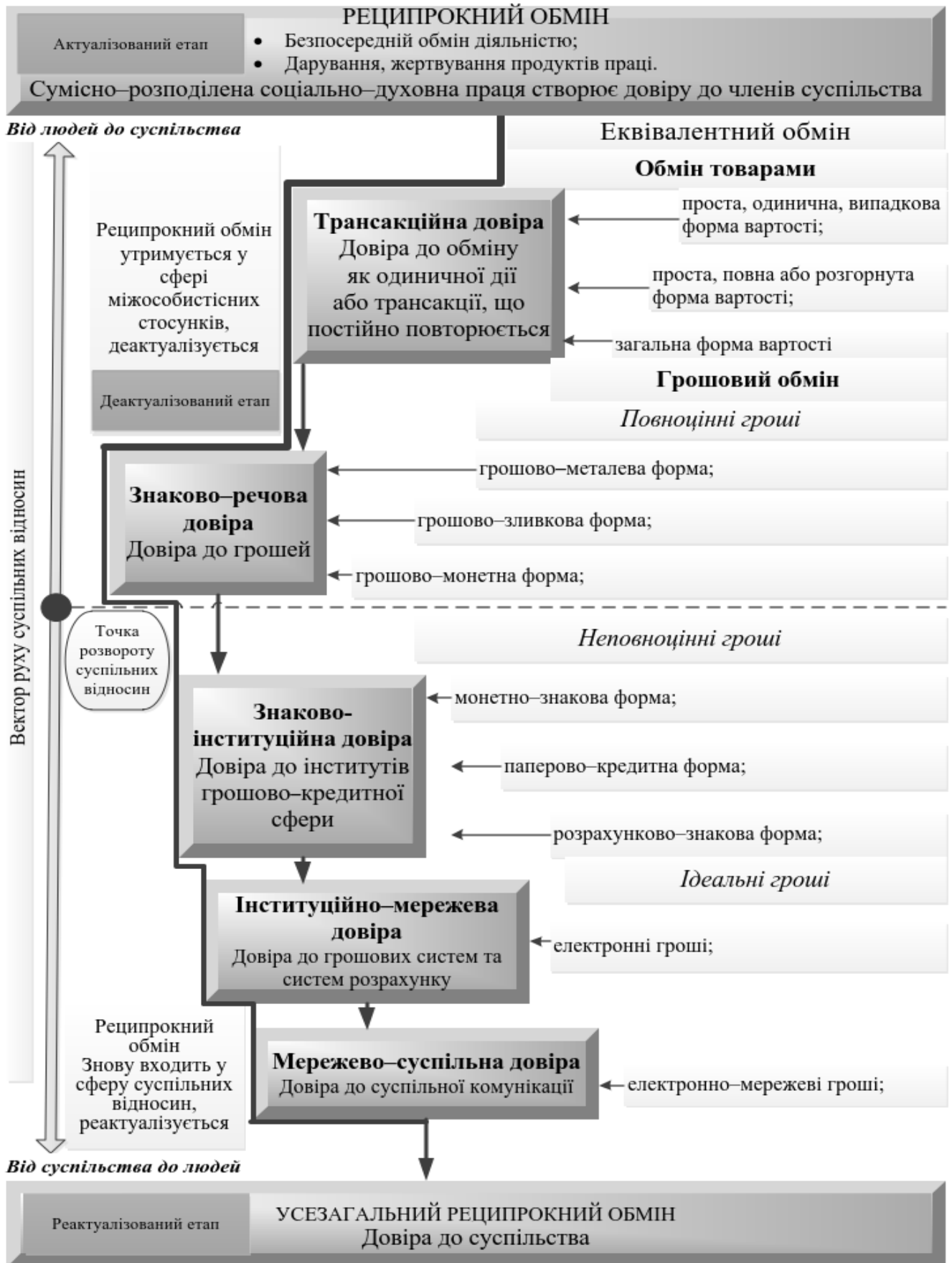

Рис. 2. Логіко-історична схема розвитку форм реципрокного й еквівалентного обміну та довіри

Джерело: розроблено автором

Перехід до інформаційно–мережевого суспільства ставить людство перед складним вибором: або шляхом подальшої індивідуалізації дійти до руйнування елементів суспільного, у цьому разі дарування не вийде на етап реактуалізації, залишившись лише проявом індивідуальної поведінки, або реактуалізувати реципрокний обмін у всезагальній формі шляхом зміни ціннісного світу та визнання самоцінності суспільства та кожного його члена.

У другому розділі «**Формування фінансової архітектоніки добробуту на національному рівні**») розкрито побудову фінансової архітектоніки національного добробуту.

Потреба в перегляді гносеологічного статусу досліджуваного поняття обумовлена необхідністю конкретизації напрямів фінансового забезпечення цілей, що утворюють добробут. За таких умов потрібно дати оцінку розвитку не тільки суто економічної діяльності та стану розвитку людини, досягнення екологічної рівноваги, а також інших показників, що є не зіставними з ВВП. З огляду на це, було вдосконалено сучасне розуміння категорії «добробут», що знайшло своє відображення в модернізації сучасних уявлень про добробут за рахунок розширення предметного поля дослідження шляхом включення до нього рівня забезпеченості задоволення потреб людини, які сприяють її матеріальному, духовному, соціальному й фізичному розвитку та гармонізовані з морально-етичними нормами й потребами в збереженні довкілля на основі застосування наукового підходу вимірювання людського розвитку «за межами ВВП (Beyond GDP)».

Здійснено вимірювання людського розвитку з застосуванням показників, що виходять «за межі ВВП». Застосування розробок методології дослідження стабільного розвитку втілюється в розрахунок та поширення в Index of Potential Human Development (IHPDI), що розраховувався до 2013 р., а з 2013 р. Human Development Index (HDI); The Prosperity Index, який розраховується Інститутом Легатум (Legatum Institute); Quality-of-Life Index, розроблений компанією «Economist Intelligence Unit»; Happy Planet Index, запропонований New Economics Foundation та деякі інші.

Проведені дослідження емпірично доводять можливість розкриття руху фінансових потоків, що формують фінансову архітектоніку національного добробуту в показниках вимірювання людського розвитку, що виходять «за межі ВВП».

Запропонований методологічний підхід дає змогу розкривати, описувати та відстежувати зміни в стані розвитку добробуту безпосередньо без проміжних опосередкованих показників.

Установлення прямих зв'язків між системою фінансового забезпечення та людським розвитком дозволяє визначати та прогнозувати зрушення в стані людського розвитку, які обумовлені кількісними та якісними змінами у фінансовій архітектоніці.

Після декомпозиції поняття «добробут» та розширення предметного поля дослідження в дисертаційній роботі розкрито рух фінансових потоків, що утворюють його.

У процесі розкриття теми з'ясовано функції та об'єктивні межі фонду добробуту як базової складової фінансової архітектоніки, що втілена в системі

економічних відносин стосовно акумулювання, розподілу, перерозподілу та використання коштів, які спрямовуються на досягнення цілей, безпосередньо пов'язаних із досягненням вищого рівня забезпеченості потреб суспільства в досягненні сталого розвитку. Це зображено на рис.3.

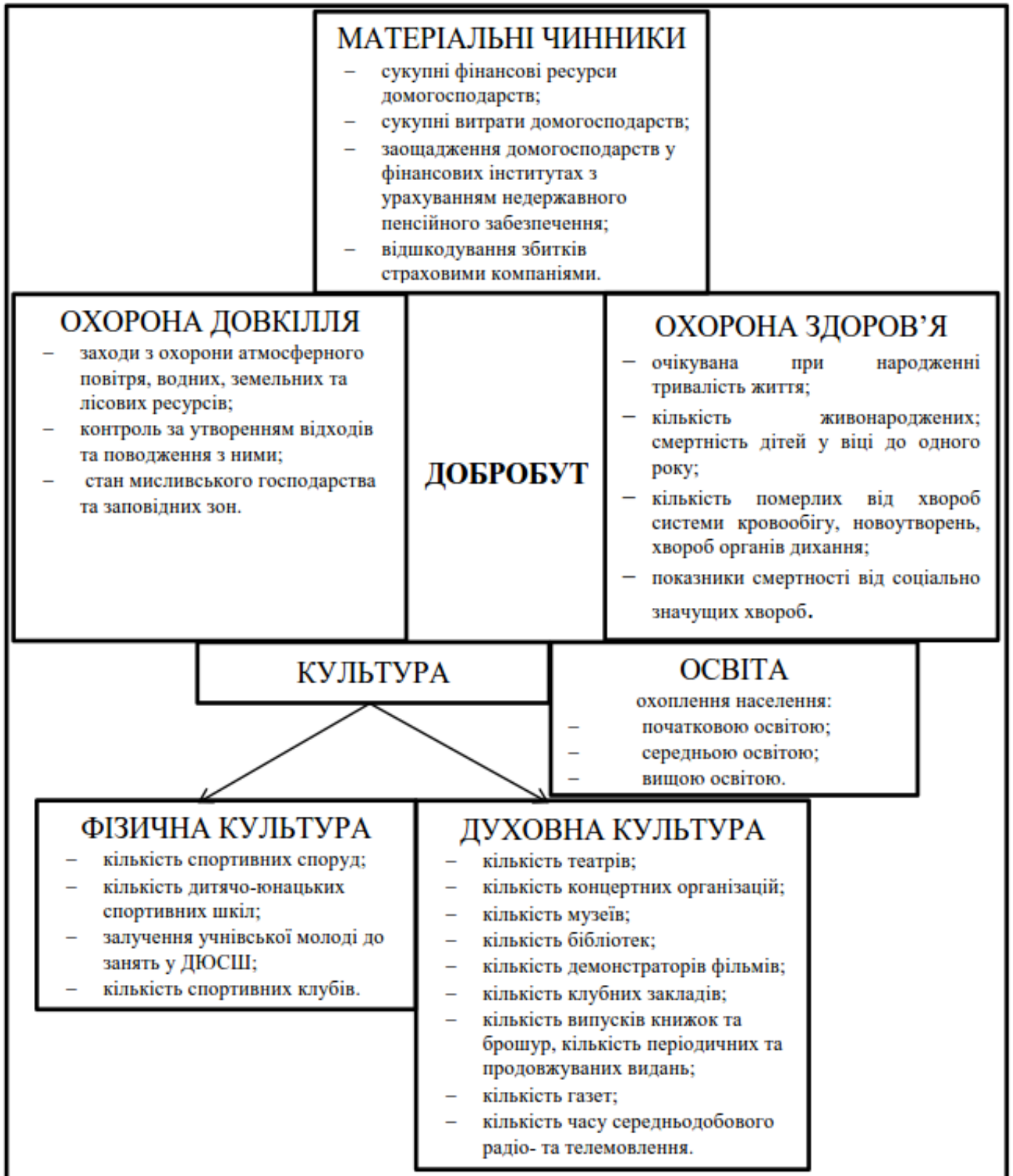

Рис. 3. Об'єктивні межі фонду добробуту за основними складовими блоками

Джерело: розроблено автором

Розвиток фінансового ринку зазнає певних циклічних коливань. Періодично з'являються переоцінені активи, ринкова ціна яких спочатку різко зростає, а потім стрімко падає. За таких умов визначення напрямків укладення коштів, що в майбутньому не буде знецінюватися, є важливим засобом стабілізації всієї фінансово-економічної системи суспільства. Спрямування фінансових ресурсів на забезпечення національного добробуту є фінансуванням, що не може бути знеціненим, оскільки забезпечення національного добробуту є розвитком усього суспільства, що задовольняє потреби всіх його членів. Крім того, відтік певної частини ліквідності стримує інфляцію, зменшує спекулятивні тенденції на фінансовому ринку. Це надає усталеного характеру всій фінансовій системі.

Об'єктивні межі фонду добробуту сутнісно визначені спрямуванням фінансових ресурсів на цілі добробуту, а функціонально є вкладенням фінансових ресурсів, що не може бути знеціненим. Це є передумовою для сталого розвитку.

До функцій фонду добробуту віднесено виокремлення певної частини фінансових ресурсів, їх подальше акумулювання, первинний розподіл, вторинний перерозподіл, спрямування та використання на цілі, пов'язані із забезпеченням добробуту. Межі фонду добробуту візуально відображено на рис.4.

Для проведення аналізу встановлення меж фонду добробуту й використання фінансових потоків, що утворюють фінансову архітектуру національного добробуту, здійснено комплексне теоретичне обґрунтування та розробку основних положень фінансового забезпечення досягнення національного добробуту України. Установлено складові частини фонду добробуту, до яких віднесено матеріальні чинники, характеристики духовного, соціального й фізичного розвитку, а також антропогенне навантаження на довкілля. Фінансова архітектура перетворює потоки фінансових ресурсів у суспільні відносини, що стимулюють сталий розвиток суспільства.

Підвищення ґносеологічного статусу фінансової архітектури національного забезпечення національного добробуту здійснюється шляхом обчислення обсягів фонду добробуту, аналізу його динаміки.

Виокремлено складові фонду добробуту, до яких віднесено матеріальні чинники, характеристики духовного, соціального й фізичного розвитку, а також антропогенне навантаження на навколишнє середовище.

Здійснені розрахунки дають змогу обґрунтувати висновок про те, що головним носієм фінансових ресурсів добробуту є публічні фінанси та фінансові ресурси домогосподарств. Відповідно, фактично доведено гіпотезу про те, що домогосподарства акумулюють основні ресурси фонду добробуту.

Підвищення рівня добробуту вимагає реформування системи публічних фінансів з метою спрямування частини фінансових ресурсів на цілі добробуту.

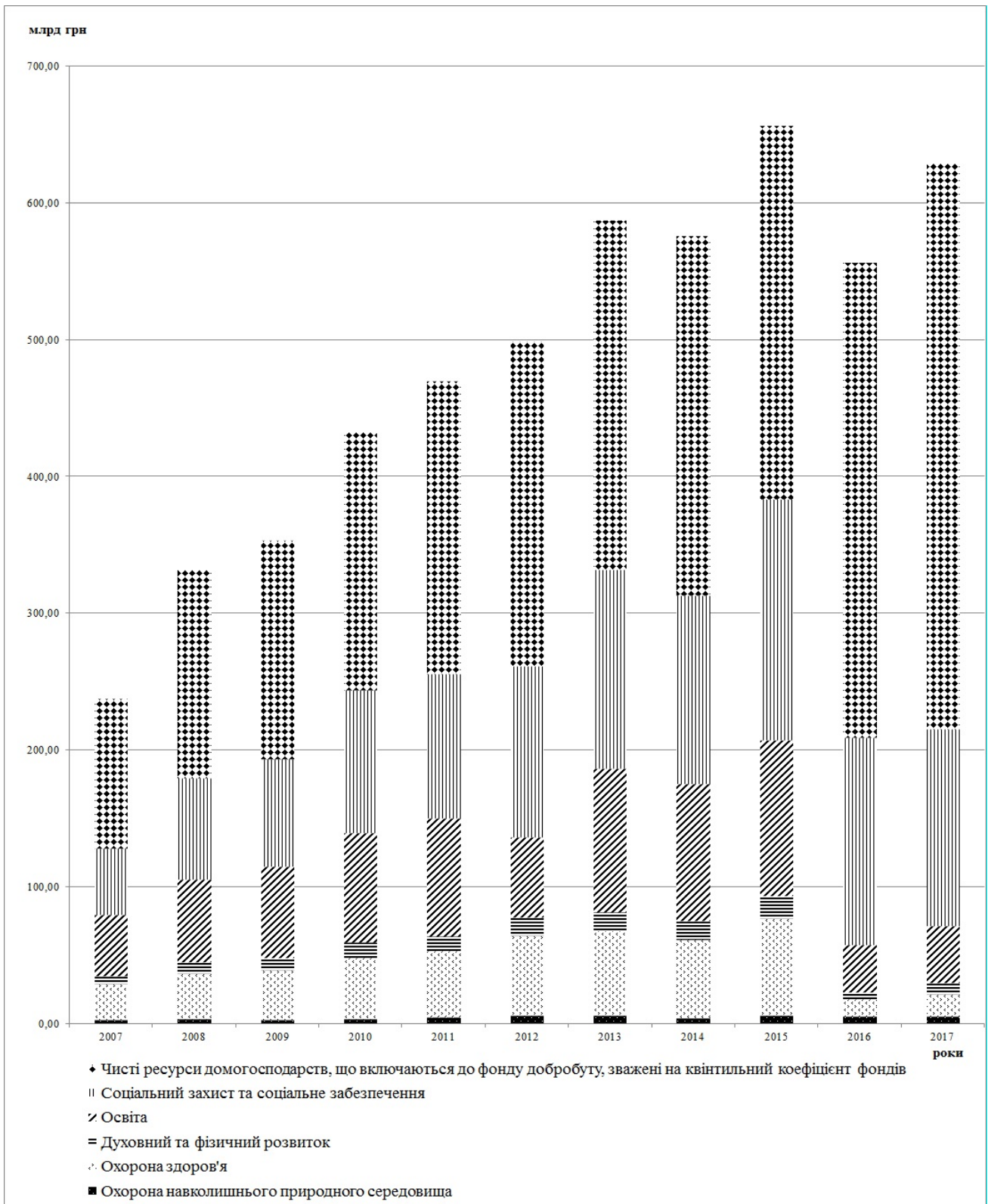

Рис. 4. Складові фонду добробуту та їх динаміка України*

Джерело: побудовано автором на основі даних Офіційного сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>, за даними річних звітів про виконання Державного бюджету України за 2007-2017 рр. Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/>. – Заголовок з екрану : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>

*Починаючи з 2014 р. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Одночасно потрібно докласти зусиль щодо збільшення фінансових ресурсів домогосподарств, що формують децентралізовану частину фонду добробуту. У свою чергу, це вимагає зменшення нерівності, підвищення надходження фінансових ресурсів домогосподарств. Додатковим підтвердженням слабого фінансового забезпечення домогосподарств є висока питома вага коштів, спрямованих на соціальний захист та соціальне забезпечення. Під час цього процесу розраховується чистий фінансовий потік, який скеровується на людський розвиток та фінансове забезпечення добробуту. Важливим є дослідження домогосподарств як частини суспільства, а їх фінансових ресурсів – як елементу, який утворює фонд добробуту. Сукупні ресурси домогосподарств зростають, проте дедалі більшим стає розрив між ресурсами без витрат на шкідливі звички та охорону здоров'я й освіту. Чисті фінансові ресурси фонду добробуту, що зважені на індекс нерівності, яким є квінтільний коефіцієнт фондів (за загальними доходами), демонструє значний розрив з графіками ресурсів домогосподарств, що виник через посилення нерівності та розширення доходів суспільства.

На фактичних матеріалах України доведено наявність залежності між обчисленим обсягом фонду добробуту та показником очікуваної тривалості життя при народженні шляхом розрахунку кореляції. Значення кореляції $r=0,93$ свідчить про високий ступінь залежності показників. Фактичні матеріали угруповано в таблиці 1.

Таблиця 1

Фонд добробуту та середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні

Показник / Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015	2016	2017
Фонд добробуту млрд грн	237,43	331,67	352,89	432,11	469,69	498,29	587,02	576,17	656,35	556,28	628,97
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	68,25	68,27	69,29	70,44	71,02	71,15	71,37	71,37	71,38	71,68	71,98

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі власних розрахунків та даних Офіційного сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

** Починаючи з 2014 р. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.*

Проведені розрахунки дозволяють зробити висновок про наявність щільного зв'язку між фондом добробуту та середньою очікуваною тривалістю життя при народженні.

Дуже висока залежність між показниками доводить правомірність

використання фонду забезпечення добробуту як індикатор досягнення сталого добробуту на рівні країни.

Запропонований індикатор дає змогу одержати уявлення про безпосередню залежність очікуваної тривалості життя при народженні (як показника сталого добробуту) від обсягу ресурсів фонду забезпечення добробуту (як його вимірника в грошовій формі) без здійснення проміжних розрахунків.

У третьому розділі **«Фінансова архітектоніка національного добробуту у сфері публічних фінансів»** досліджено публічні фінанси як центральну ланку у формуванні архітектоніки національного добробуту. За авторською концепцією, публічні фінанси є ієрархічним елементом фінансової архітектоніки, що передбачає дотримання впорядкованості між їх складовими. У ході дослідження виникає потреба в розмежуванні категорій «державні фінанси» та «публічні фінанси». Розвинуто теоретичні підстави розмежування понять «державні фінанси» та «публічні фінанси» шляхом визначення сутності публічних фінансів як особливої форми поєднання реалізації інтересів держави та громадського суспільства за рахунок закріплення на формальному й неформальному рівнях можливості та необхідності реалізувати суспільний вибір шляхом делегування повноважень і відповідальності від громадянського суспільства державним інститутам у частині розподілу та вторинного перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП), а також частини національного багатства (НБ) під час формування та використання сукупності фінансових ресурсів загальнодержавного, місцевого та спеціалізованого призначення

Категорія «публічні фінанси» має особливості порівняно з категорією «державні фінанси». Публічні фінанси можуть існувати лише за умов реалізації в суспільстві концепції делегованих повноважень, тобто виключно за демократичної форми організації державної влади. Момент розпорядження публічними коштами сприймається як тимчасовий. Публічні фінанси – це фонди фінансових ресурсів, що формуються, перерозподіляються та використовуються з метою забезпечення національного добробуту. За таких умов неефективне використання, нецільове спрямування та розкрадання коштів ставить під загрозу досягнення певного рівня національного добробуту. Категорія «публічні фінанси» є більш придатною для інституційного аналізу, бо містить у собі як політичні аспекти, так і економічні. Таке поєднання дає змогу адекватно розробляти заходи вдосконалення публічних фінансів та всієї фінансової системи.

Формування фінансової архітектоніки національного добробуту здійснюється на двох рівнях: централізованих та децентралізованих фінансів, що відбувається завдяки взаємодії фіскального та монетарного трансмісійних механізмів.

Розкриття фінансових чинників формування національного добробуту має здійснюватися дедуктивним шляхом від загального до особливого, що виводить

на перший план необхідність дослідження фінансових чинників, які функціонують на рівні централізованих фінансів.

Формування фінансової архітектури забезпечення національного добробуту обумовлюється дією двох трансмісійних механізмів: монетарного та фіскального. Вплив зазначених механізмів здійснюється каналами фіскальної та монетарної трансмісії.

Дія фіскального трансмісійного механізму реалізується шляхом функціонування таких каналів: податкового, видаткового, трансфертного, актуарного, боргового та державної й муніципальної власності. У сфері публічних фінансів функціонує фіскальний трансмісійний механізм. Автором–дисертантом встановлено ступінь і характер участі податкових, видаткових, трансфертних, актуарних, боргових та каналів трансформації державної власності у фінансових потоках фіскального трансмісійного механізму формування ресурсної бази фонду добробуту. Канали фіскальної трансмісії утворюють особливий тип причинно–наслідкових реакцій, що дозволяє підтримувати цілісність системи публічних фінансів як ієрархічної складової фінансової архітектури. Справляння податків, формування бюджетів усіх рівнів, фінансове забезпечення суспільних потреб, піклування та підтримка соціально незахищених верств населення, залучення фінансових ресурсів та повернення боргів, операції з державною власністю – комплекс відносин, що змінює всю систему публічних фінансів шляхом реактуалізації суспільного реципрокного обміну.

Публічні фінанси як комплекс суспільних відносин є частиною загальної суспільно–економічної системи, вони охоплюють бюджетні й фіскальні відносини, а також сукупність внутрішніх та зовнішніх зв'язків, що виникають під час запозичень держави з приводу залучення, обслуговування та погашення державного боргу. Розкриваючи основні фактори, що стали причиною кризового становища економічної системи, потрібно застосувати мультифакторний підхід, що дасть змогу встановити тенденції в процесах, які є спільними між загальною економічною та фінансовою системами й публічними фінансами. У дисертації сформульовано визначення класифікаційних ознак рівня небезпеки боргової залежності публічних фінансів на підставі врахування співвідношення між обсягами залучення боргових ресурсів та витратами з обслуговування наявних запозичень на: припустимий, припустимий критичний, критичний неприпустимий рівні та стан боргової пастки, у якому обсяг залучених фінансових ресурсів є меншим за витрати з обслуговування наявних запозичень як чинника ризику національного добробуту. Виникає феномен «боргової пастки» – певний стан публічних фінансів, за якого відношення витрат державного бюджету з обслуговування державного боргу до обсягу нових запозичень держави наближається до одиниці. Країна без залучення нових позик не може обслуговувати вже наявний державний борг, настільки розбалансовані її публічні фінанси.

Авторське визначення боргової пастки дозволяє здійснити класифікацію ступеня втягненості публічних фінансів до боргової пастки залежно від значення співвідношення. Визначення боргової пастки дає змогу класифікувати ступінь

втягнення публічних фінансів у боргову пастку залежно від значення співвідношення та подати їх у вигляді таблиць 2 та 3.

Зростання державного боргу та утворення боргової пастки ставить під загрозу відновлення сталого розвитку економічної системи України. Боргова пастка перетворює надходження фінансових ресурсів на тягар, який виснажує суспільство. Без необхідного фінансування суспільних благ та програм розвитку суспільство деградує, втрачаючи людський капітал та потенціал розвитку.

Таблиця 2

Класифікація ступеня втягненості в боргову пастку

Значення показника	Рівень	Можливість формування боргової пастки
0 - 0,25	Допустимий	Малоймовірна
0,26 - 0,5	Допустимий, критичний	Досить імовірна
0,51 - 0,99	Критичний	Висока ймовірність
1	Боргова пастка	Сформована боргова пастка

Джерело: розроблено автором

Таблиця 3

Боргова залежність України*

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Платежі за державним боргом, усього, млрд грн	9,8	9,8	40,4	42,2	68,8	92,3	114,2	171,8	503,4	208,8	242,9
Обсяг державного боргу млрд грн	71,3	130,7	227	323,5	357,3	399,2	480,2	947	1572,2	1929,8	2141,7
Річний приріст державного боргу млрд грн	X	59,4	96,3	96,5	33,8	41,9	81	466,8	625,2	357,6	211,9
Співвідношення платежів за державним боргом та річного приросту державних запозичень		0,16	0,42	0,44	2,04	2,20	1,41	0,37	0,81	0,58	1,15

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі даних Офіційного сайту https://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iv_2015_monitoring_ukr.pdf

**Показники з 2014р. Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя*

У четвертому розділі «**Фінансова архітектура національного добробуту у децентралізованих фінансах**» висвітлюються теоретичні та практичні аспекти реалізації фінансової архітектури у сфері децентралізованих фінансів і, насамперед, у фінансовій інфраструктурі.

У роботі здійснено оцінку фінансової інфраструктури, запропоновані якісні критерії щодо оцінки її фінансової інфраструктури національного добробуту на підставі комплексного розгляду системи активів, кількості інституційних одиниць та сфер впливу державних регуляторів, а також показника фінансової глибини (Financial Depth). Показники фінансової глибини (Financial Depth) демонструють залежність між насиченістю економічної системи грошима в усіх формах та економічним зростанням.

На методологічному рівні показник фінансової глибини має більший науковий потенціал, оскільки може бути деталізований за інститутами, що беруть участь у наданні фінансових ресурсів в економічну систему. У роботі стан фінансової інфраструктури описано за допомогою низки параметрів, що створюють комплексне уявлення про стан фінансової інфраструктури, елементи, які утворюють її, їх активи та здатність трансформувати свої активи у фінансові послуги.

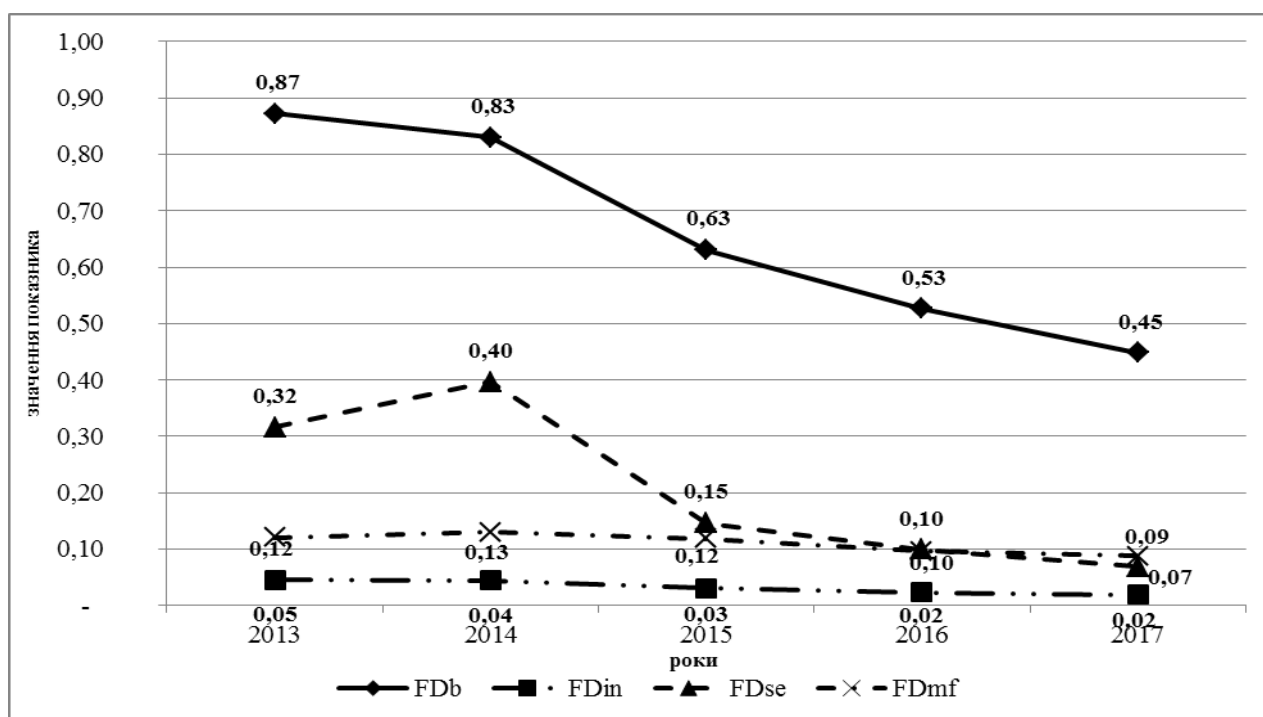

Рис. 5. Динаміка показників фінансової глибини банків (FD_b), страхових компаній (FD_{in}), фондових бірж (FD_{se}) та ICI (FD_{mf}) в Україні у 2013-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>; http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html; <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active>

Із рис.5 наочно видно, що найбільших змін зазнає показник фінансової глибини банків (FD_b), який стрімко зменшується й наприкінці досліджуваного періоду становить 52% від початкового значення. Такий стан відображає зменшення здатності банківської системи здійснювати забезпечення фінансовими ресурсами економічної системи й обумовлює зростання небанківських форм кредитування.

Усі обчислені показники фінансової глибини демонструють тенденцію до зниження, що негативно характеризує стан фінансової інфраструктури й

доводить її регрес. Регрес фінансової інфраструктури спричиняє зростання фінансової уразливості. Зміст поняття «уразливість фінансової системи (Financial System Fragility)» зазнав подальшого розвитку шляхом включення до нього узагальнених наслідків домінування спекулятивного й Понці-фінансування та відповідного зменшення забезпеченого типу фінансових ресурсів національного добробуту внаслідок порушення фінансової архітекtonіки. Фінансові ринки є надчутливими до проявів кризи. Основу теоретичного дослідження внутрішньо обумовлених причин фінансової уразливості залежно від типу фінансування було закладено посткейнсіанцем Х. Мінські. Нестача ліквідності для задоволення потреб у фінансовому забезпеченні економічних агентів викликає до зміни типу фінансування від забезпеченого (хеджевого) до спекулятивного й Понці (Ponzi) фінансування. Зміна типу фінансування відбувається внаслідок порушення фінансової архітекtonіки. Під час переходу від забезпеченого фінансування відбувається різке зростання уразливості фінансової системи. Установлено й емпірично доведено існування таких порушень фінансової архітекtonіки, що спричиняють зростання уразливості фінансової системи: по-перше, дисбаланс між зростанням активів та зменшенням фінансової глибини; по-друге, підвищення рівня монополізації в банківській системі; по-третє, заміщення банківського кредитування небанківськими формами надання фінансових ресурсів; по-четверте, наявність надмірного державного регулювання, що стає на перешкоді поширенню фінансових інновацій. Результатом є оцінка впливу процесів інституційної деструкції в нестабільній господарчій системі трансформаційного типу шляхом розкриття змісту інституційного регресу сектора депозитних корпорацій України внаслідок масової втрати довіри, зменшення їх функціональної спеціалізації та нечіткого ринкового позиціонування, неефективної регуляторної політики, що призводить до зменшення добробуту. Визначений інституційний регрес сектора депозитних корпорацій виявляється в його неспроможності до проведення ефективної грошово-кредитної політики.

Розкриття побудови фінансової інфраструктури продовжується аналізом функціонування монетарного трансмісійного механізму як невід'ємного елемента фінансової архітекtonіки. Здійснено оцінку впливу збурень (шоків) на систему показників, які утворюють канал процентних ставок, методом векторних авторегресій (VAR Models), що дає змогу емпірично встановити реакцію макроекономічних показників на збурення. Унаслідок цього відбувається деформація інституційної архітекtonіки монетарного трансмісійного механізму шляхом дисфункцій, які виявляються в домінуванні інфляційних та спекулятивних очікувань, що порушує залежність між керованими та похідними макроекономічними показниками та веде до звуження фінансової бази національного добробуту. Виявлено, що відгук облікової ставки на зміни в грошовій масі є повільнішим, а зменшення коливань є повільнішим та не таким чітко вираженим.

Нечіткі відгуки на шоки (інновації) показників наочно демонструють слабкість каналу процентних ставок монетарного трансмісійного механізму України.

У п'ятому розділі «Розвиток фінансової архітекtonіки національного добробуту через застосування нових фінансових інструментів» наводиться розроблена система принципів та методів здійснення сценарного прогнозування. Логіка здійснення дослідження потребує закріплення на методологічному рівні результатів, отриманих у попередніх розділах.

Розроблення стратегії сталого добробуту передбачає пошук відповідного методологічного інструментарію. Прогнозуючи складні соціально–економічні явища, що змінюють світогляд суспільства, необхідно передбачити результати прийнятих рішень як у короткостроковому й довгостроковому горизонтах планування, так і окреслення найвіддаленіших наслідків. Методологія далекоглядного передбачення та створення бажаного майбутнього застосовується під час форсайту.

Форсайт як інноваційний інструмент розроблення довгострокових прогнозів дедалі більшою мірою поширює нове бачення проблем сталого розвитку (Sustainable Development) як таких, що не можуть бути вирішеними в межах усталених підходів до їх розв'язання. Авторський науковий доробок міститься в уведенні в об'єктний простір форсайту оцінку інформації, яка визначається мірою та ступенем довіри до неї, це дає змогу практично впровадити результати наукових розвідок щодо реципрокного обміну в процесах створення форсайт–простору.

Форсайт – це особлива технологія проектування майбутнього на підставі консолідації різнорідних бачень, що відображають наслідки прийнятих рішень у середньо- та довгостроковій перспективі. Під час здійснення форсайту відбувається розроблення активного багатовимірного прогнозу та консолідація суспільства навколо визначених цілей.

Суть авторського підходу полягає у характеристиці перспективних змін у фінансовій архітекtonіці національного добробуту як системи зі складною логікою функціонування та ієрархічно–мережевою побудовою шляхом застосування інструментів акселератора сталого розвитку у формуванні фінансової архітекtonіки забезпечення національного добробуту із залученням усіх членів суспільства та на підставі застосування акселератора сталого розвитку, що, у свою чергу, є сукупністю більш простих інструментів.

До акселератора сталого розвитку належать такі інструменти: «Компас сталого розвитку (Sustainable Compass)», «Піраміда (Pyramid)» та «Амеба (Amoeba)».

Акселератор сталого розвитку дає змогу об'єднати колективні дії для визначення шляхів досягнення сталого розвитку й добробуту, незважаючи на символізацію та метафоричність назв інструментів акселератора. Ця оманлива простота таїть вагомий науковий потенціал, приховує виструнчений алгоритм досягнення мети й дозволяє врахувати реакції соціуму на зміни.

Першим елементом є «Компас сталого розвитку», що ґрунтується на визначенні та гармонізації складових сталого розвитку: економічного, екологічного, соціального та якості життя. Цей метод має добру наочну та зрозумілу візуалізацію й використовується для навчання та прищеплення бачення (Vision) і способу мислення в контексті сталого розвитку для різних

вікових груп, починаючи зі шкільного віку.

На авторську думку, слід внести певні вдосконалення в побудову «компасу сталого розвитку». Необхідно скласти такі пари протилежних понять: «природа» – «економіка» й «особистість» – «суспільство». Сутність протиставлення «природа» – «економіка» полягає в тому, що людство в процесі здійснення економічної діяльності порушує екологічну рівновагу, що потребує пошуку балансу між господарчою діяльністю та збереженням екосистем. Протиставлення особистості та суспільства розкривається та знімається через систему інститутів суспільства, у яких має реалізуватися свобода особистості. Побудова «компасу» з двох чітко визначених протилежностей дає змогу коректно з'ясувати сильні й слабкі сторони та окреслити необхідні напрямки гармонійного розвитку.

За умов удосконалення «компасу сталого розвитку» та його побудови на основі протилежностей «природа» – «економіка» й «особистість» – «суспільство» можна здійснити комплекс процедур форсайту та визначити сукупність заходів для досягнення сталого розвитку й добробуту.

У вдосконаленому вигляді компас сталого розвитку набуває такого візуального зображення (див. рис.6).

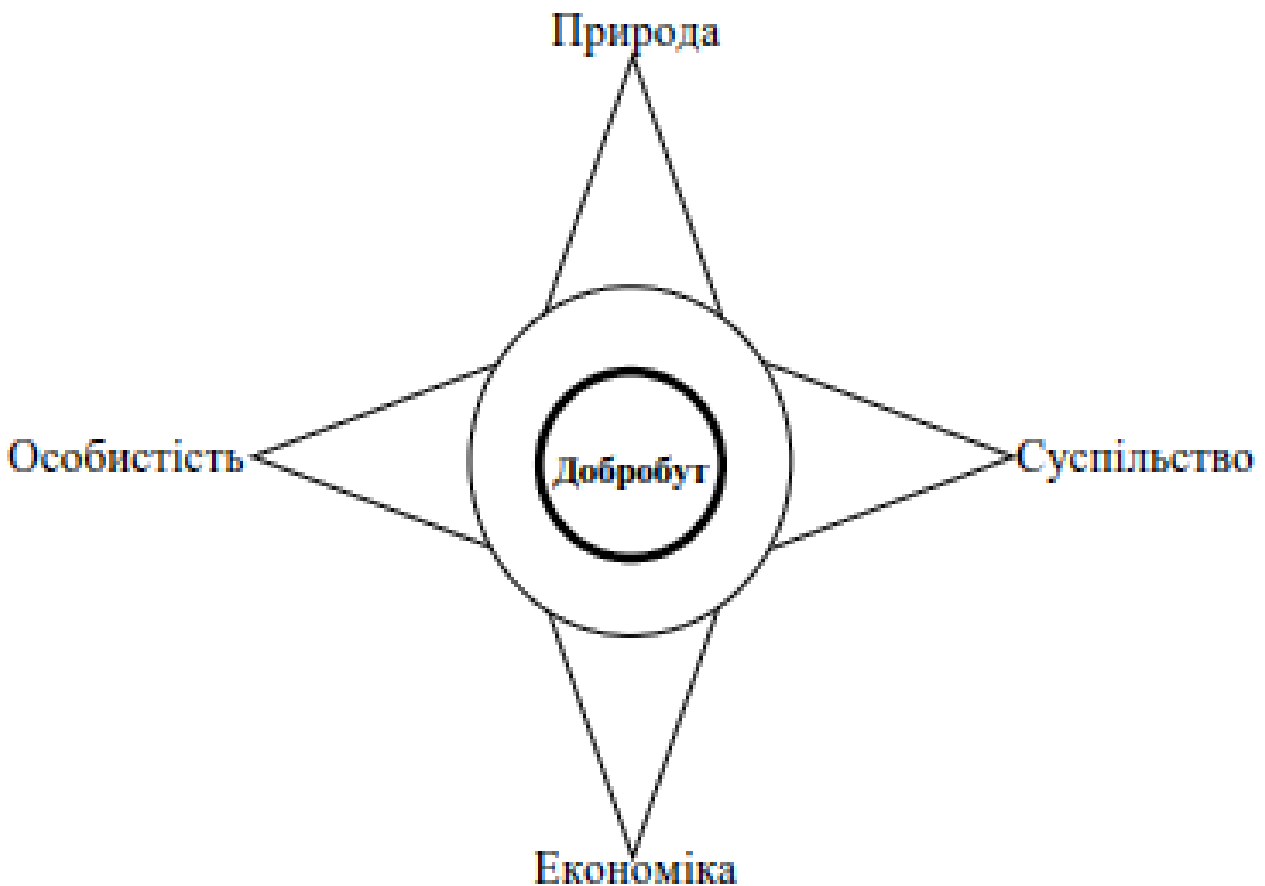

Рис. 6. Удосконалений компас сталого розвитку

Джерело: розроблено автором на основі AtKisson Group [Electronic resource] / Tools for Sustainability Transformation . – Way of access : URL: <http://atkisson.com/acceleratorlite/>. – Title from the screen.

На первинному етапі проведення форсайт-сесії покращений «Компас» спрощує відбір учасників-фахівців однієї галузі, які конкретизують характеристики добробуту. На цьому етапі учасники ще не здійснюють експертизи, тому не є експертами, але вони мають бути носіями відповідної ідеї, котрі готові до кваліфікованого викладу своєї думки, консенсусу та досягнення спільної мети – підвищення рівня національного добробуту.

Другим інструментом з акселератора сталого розвитку є «Піраміда». Цей інструмент доцільно використовувати під час колективного вирішення проблем переходу до сталого розвитку та досягнення добробуту.

Існує два основних підходи до здійснення форсайту: низхідний (top-down approach) та висхідний (bottom-up approach). Під час застосування низхідного підходу виявляється щонайбільше думок та точок зору, що фіксуються під час здійснення сесії форсайту. Відбувається рух від бажаного майбутнього до сьогодення, а учасники форсайт-сесії є представниками майбутнього в теперішньому.

При висхідному форсайті головна увага приділяється пошуку взаємодії, консолідації думок. Метою є розбудова розгалуженої мережі носіїв та впроваджувачів головної ідеї форсайту. Відбувається створення рушійного вектора формування нового майбутнього.

У процесі застосування інструменту «Піраміда» необхідно застосувати обидва підходи до форсайту. Послідовне застосування обох цих підходів (спочатку низхідний, а потім висхідний) дасть змогу змінити парадигму національного добробуту в суспільстві.

«Піраміда» є алгоритмом пошуку вирішення проблем і переходу до активних дій. Передумовою застосування цього інструменту є формування головної проблеми, яку потрібно вирішити (рис.7).

Інструмент «Амеба» завершує процес прискорення стійкого розвитку тим, що вводить учасників форсайту в механізм дифузії інновацій, надаючи їм необхідного рушійного поштовху та готуючи їх до проблем, з якими вони зіткнуться в реальному житті під час реалізації мети форсайту. «Амеба» – це метафора для відображення процесу сприйняття інновацій суспільством.

Стратифікація суспільства стосовно процесу сприйняття інновацій має важливе значення для процесу проектування майбутнього. Передбачення реакцій суспільних груп дає змогу значно прискорити цей процес. Виокремлення груп, які не є толерантними до інноваційних процесів у суспільстві, дає можливість змінити їх мотивацію та ставлення до нововведень.

Підвищення інклюзивності як передумови національного добробуту дає змогу значно зменшити соціальну напругу в суспільстві шляхом впливу на ціннісний світ соціуму. Здатність адаптуватися до змін підвищує життєздатність суспільства, його стійкість до ризиків, загроз та небезпек.

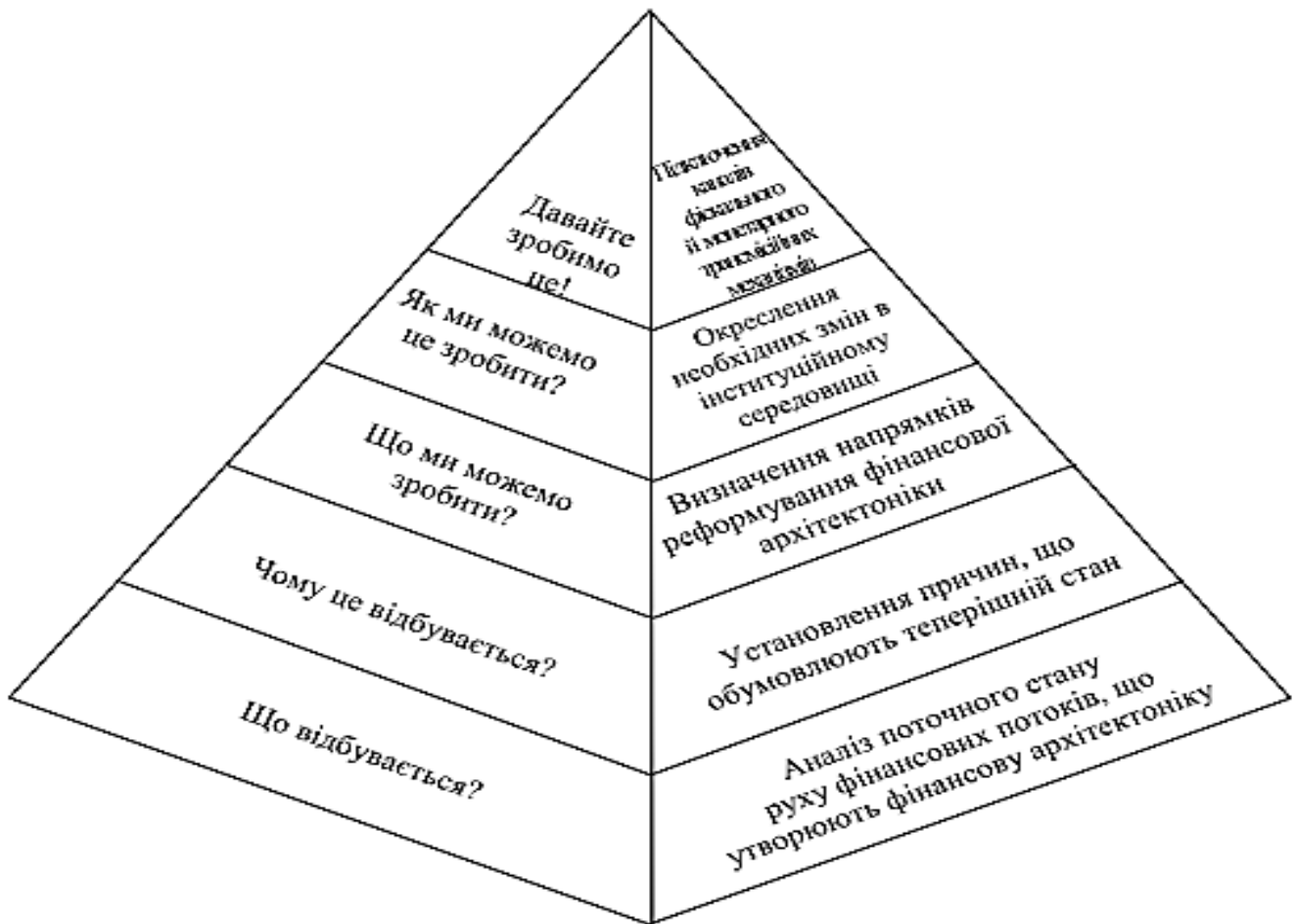

Рис. 7. Формування фінансової архітектури забезпечення національного добробуту за допомогою інструменту «Піраміда»

Джерело: розроблено автором на основі AtKisson Group [Electronic resource] / Tools for Sustainability Transformation . – Way of access : URL: <http://atkisson.com/acceleratorlite/>. – Title from the screen.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та представлено авторське розв'язання актуальної наукової проблеми – розроблення теоретико–методологічних засад і наукове обґрунтування напрямків, завдань та інструментів формування фінансової архітектури забезпечення національного добробуту.

Головні науково-теоретичні та практичні результати дисертації полягають у такому:

1. Зміст фінансової архітектури забезпечення національного добробуту розкривається як співвідношення між ієрархічними та мережевими компонентами, де публічні фінанси відображають ієрархію, децентралізовані фінанси відтворюють мережевий тип відносин, фінансова інфраструктура опосередковує відносини між ними, а фіскальний та монетарний трансмісійні механізми передають імпульси державної політики у фінансову систему. Розкриття сутності фінансової архітектури забезпечення національного добробуту шляхом з'ясування її сутності як динамічної взаємодії ієрархічних і

мережевих компонент створює методологічні підстави для аналізу руху фінансових потоків в ієрархічній складовій, що відображають публічні фінанси, та мережевому середовищі – сфері децентралізованих фінансів. Побудова схеми руху фінансових потоків, що утворюють добробут, підвищує гносеологічний статус досліджуваної категорії та створює передумови для цілеспрямованого примноження національного добробуту.

2. Реципрокний обмін є особливим типом відносин, під час здійснення яких відбувається передавання благ без вимог еквівалентності та зворотної трансакції, що відіграє символічно–знакову роль і втілює в собі акт установлення, зміцнення й закріплення соціальних відносин між членами суспільства, та показано його роль у досягненні добробуту й розвитку суспільства. Виявлений взаємозв'язок між реципрокним й еквівалентним обмінами та довірою створює методологічне підґрунтя для визначення національного добробуту як матеріального вияву загального реципрокного обміну, що зміцнює відносини довіри між членами суспільства. Взаємоперехід еквівалентного та реципрокного обміну стає вихідним методологічним моментом для розуміння сутності фінансової архітектоники забезпечення національного добробуту.

3. Трансмісійні механізми відіграють важливу роль у структурі фінансової архітектоники забезпечення національного добробуту завдяки відносно м'якому впливу та створенню множини вибору альтернативних варіантів прийняття рішень. Ці елементи підтримують цілісність фінансової архітектоники, надають її структурі характеру, що самопідтримується та саморозвивається внаслідок активізації причинно-наслідкових зв'язків. Визначення ролі трансмісійних механізмів як невід'ємних елементів фінансової архітектоники дає змогу довести, що фінансова архітекtonіка здатна до самопідтримання та саморозвитку. Канали трансмісійних механізмів утворюють простір взаємодії ієрархічних та мережевих компонент, які шляхом створення імпульсів та відстеження реакцій на них надають динамічності фінансовій архітектоніці забезпечення національного добробуту.

4. Сучасне уявлення про добробут поглиблено на основі застосування наукового підходу вимірювання людського розвитку «за межами ВВП» і розширення предметного поля дослідження як рівня забезпеченості задоволення потреб людини, громади, суспільства, які сприяють матеріальному, духовному, соціальному та фізичному розвитку, що є гармонізованим з морально-етичними нормами та потребами в збереженні довкілля. Необхідність збагачення поняття новим змістом обумовлена діалектикою людського розвитку, розширенням ціннісного світу суспільства, усвідомленням багатогранності людського життя. Забезпечення національного добробуту можна досягнути шляхом збалансованого сталого розвитку економічного, екологічного та соціального напрямків.

5. Запропонований методичний підхід до оцінки фінансових ресурсів фонду добробуту полягає в обчисленні фінансових потоків, які утворюють його, шляхом визначення фінансових ресурсів домогосподарств, спрямованих на людський розвиток, зважених на коефіцієнт нерівності та індекс інфляції, а

також коштів, спрямованих із бюджетів усіх рівнів та від домогосподарств на фінансування складових фонду добробуту. Визначення об'єктивних меж фонду добробуту дає змогу відокремити частину фінансових ресурсів, яка уникне знецінення та переорієнтовує фінансову систему суспільства на сталий розвиток. Роль фінансової архітекtonіки забезпечення національного добробуту полягає в її спроможності розв'язати протиріччя між віртуальним капіталом та реальними потребами суспільства. Формується інституційний механізм трансформації віртуальної вартості в реальний прогрес. Це протиріччя вирішується шляхом зняття, в якому віртуальна вартість, оминаючи умовний вартісний вимірник – ВВП, підвищує рівень задоволення потреб членів соціуму, гармонізує людську діяльність з навколишнім природним середовищем, ускладнює інституційну структуру суспільства.

6. Сутність публічних фінансів розкривається як особлива історична форма державних фінансів, що можуть існувати лише за умов реалізації в суспільстві концепції делегованих повноважень, тобто виключно за демократичної форми організації державної влади, розвинутого громадянського суспільства, що дає змогу поєднувати інтереси держави та громадського суспільства. Розвинута система публічних фінансів стає запорукою забезпечення національного добробуту.

7. Критерії втягнутості системи публічних фінансів у боргову пастку, з урахуванням співвідношення між обсягами залучення боргових ресурсів та витратами з обслуговування наявних запозичень, що дозволяє визначити критичний рівень боргових запозичень залежно від вартості їх обслуговування. Запропоновані критерії визначення боргової пастки дають змогу покращити політику управління державним боргом, що позитивно позначаються на стані національного добробуту.

8. Інституційний регрес сектора депозитних корпорацій України відбувається через зменшення їх спеціалізації за функціональним призначенням та нечітке структурування депозитних корпорацій. Унаслідок цього в умовах фінансової сингулярності та зростання зовнішніх ризиків відбувається мультиплікація кризових явищ між банківською системою, централізованими та децентралізованими фінансами, а також фінансовою інфраструктурою України як невід'ємними частинами фінансової архітекtonіки національного добробуту.

9. Зростання уразливості фінансової системи обумовлено порушенням фінансової архітекtonіки, що виражається в обмеженні інституційної забезпеченості можливостей руху фінансових потоків. Це спричиняє домінування спекулятивного та Понці-фінансування за рахунок зменшення забезпеченого типу залучення фінансових ресурсів. Уразливість фінансової системи стає перешкодою забезпечення національного добробуту.

10. Недоліками побудови механізму монетарної трансмісії України є його дисфункції та деформації, які виявляються в домінуванні каналів обмінного курсу й інфляційного каналу, й порушує залежність між керованими та змінними макроекономічними показниками, надає спекулятивних ознак решті каналів монетарного трансмісійного механізму та порушує побудову фінансової архітекtonіки національного добробуту. Усунення недоліків монетарного

трансмісійного механізму підвищить рівень фінансового забезпечення реального сектора економіки, зменшить інфляційний тиск на заощадження, що в кінцевому підсумку підвищить рівень національного добробуту.

Забезпечення формування фінансової архітектури національного добробуту стає необхідною передумовою підвищення якості життя, досягнення екологічної рівноваги та побудови суспільства XXI ст.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

I. Наукові праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації;

Монографія:

1. Глущенко О. В. Формування фінансової архітектури забезпечення національного добробуту: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 220 с.

Статті в зарубіжних наукових фахових виданнях:

2. Glushchenko O. V. Determination of the stage of involvement of Ukraine into a debt trap // European Journal of Economics and Management Sciences «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH Vienna Austria, 2015. № 4. P. 24–27.

Статті в наукових фахових виданнях України:

3. Глущенко О. В. Экономическая свобода в условиях глобализации // Научный журнал «Культура народов Причерноморья». Экономические науки. 2010. № 186. С. 50–55.

4. Глущенко О. В. Проблеми й перспективи впровадження гібридних інструментів банками України // Управління розвитком. Харків: ХНЕУ, 2011. № 5(102). С. 72–73.

5. Глущенко О. В. Фінансовий інжиніринг: інновації та загрози // Ефективна економіка. 2011. № 5. – URL : <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення 15.03.2018).

6. Глущенко О. В. Социальный аскетизм как путь преодоления сверхпотребления // Социальная экономика. 2011. № 2. С. 140–148.

7. Глущенко О. В. Вектори розвитку інституційної архітектури ринку фінансових послуг України // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Економічна серія. 2011. № 961. С. 136–142.

8. Глущенко О. В. Інституційна динаміка сектору депозитних // Економіка та держава. 2012. № 6. С. 26–30.

9. Глущенко О. В., Ткаченко М. М. Сучасні тенденції розвитку банківських інновацій // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2012. № 2. С. 5–15 (особисто дисертантом розкрито взаємозв'язок між інноваціями та ризиками, що генерують нові продукти та послуги).

10. Глущенко О. В. Зміна парадигми фінансової системи: фінансова архітектура // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Економічна серія. 2013. № 1068. С. 107–117.

11. Глущенко О. В. Фінансова архітектоніка: теоретико–методологічний аспект // Наука й економіка. 2013. Т. 1. № 4(32). С. 43–52.

12. Glushchenko O. V. Financial System: in Search of a New Paradigm // Actual Problems of Economics. 2015. № 9(171). P. 21–30. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Scopus.**

13. Глущенко О. В. Фінансова архітектоніка сектора публічних фінансів України: взаємовплив видатків та державного боргу // Бізнес Інформ. 2015. № 10. С. 324–334. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.**

14. Глущенко О. В. Оцінка сучасного стану каналу очікувань монетарного трансмісійного механізму України // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2015. № 2(19). С. 195–205. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.**

15. Глущенко О. В. Реципрокний обмін: діалектика розвитку та форми прояву в умовах інформаційно-мережевого суспільства // Економічна теорія. 2016. № 1. С. 53–66. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.**

16. Глущенко О. В. Фінансова архітектоніка в умовах біфуркації // Актуальні проблеми економіки. 2016. № 5(179). С. 8–19. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Scopus.**

17. Глущенко О. В. Добробут як імператив суспільного розвитку України // Економічний часопис – XXI. 2016. № 156(1–2). С. 31–36. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Scopus.**

18. Глущенко О. В. Фінансові чинники формування національного добробуту на рівні централізованих фінансів // Актуальні проблеми економіки. 2016. № 9(183). С. 273–284. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Scopus.**

19. Глущенко О. В. Роль фінансового забезпечення охорони здоров'я у досягненні добробуту суспільства // Механізм регулювання економіки. 2016. № 2. С. 72–82. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.**

20. Глущенко О. В. Фінансові ресурси домогосподарств як складова частина фонду національного добробуту України // Економічний аналіз. 2016. № 1. С. 122–132. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.**

21. Глущенко О. В. Інституційне забезпечення фінансової інфраструктури: шляхи зменшення уразливості // Економіка та держава. 2017. № 5. С. 44–49.

22. Глущенко О. В. Сталий розвиток України: можливості та загрози // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2017. № 2(19). С. 195–205. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Web of Science.**

23. Глущенко О. В. Застосування акселератора сталого розвитку у форсайті національного добробуту України // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2018. № 1(16). С. 195–205. **Видання включено до міжнародної наукометричної бази Web of Science.**

II. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (тези доповідей):

24. Глущенко О. В. Первинне розміщення цінних паперів (ІРО) в Україні: загрози та можливості // Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку: зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. Макіївка, 2010. С. 45–46.
25. Глущенко О. В. Экономическая свобода в условиях глобализации // Проблемы развития финансовой системы в условиях глобализации: труды XII Междунар. научн.-практич. конф. Симферополь, 2010. С. 41–42.
26. Глущенко О. В. Реалізація економічної свободи у соціальному страхуванні // Актуальні проблеми фінансової системи України: зб. тез доповідей та виступів VII Всеукр. наук.-практ. конф. Черкаси, 2010. С. 26–28.
27. Глущенко О. В. Зміна архітектури ринку фінансових послуг України у посткризових умовах // Фінанси України: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 трав. 2010 р.): У 7 т. Дніпропетровськ.: Біла К.О., 2010. Т. 1. С. 41–49.
28. Глущенко О. Теоретичні основи глобальної економіки // Глобальні світоцівілізаційні процеси та економічна політика європейських країн, що розвиваються: зб. тез доповідей Міжнар. наук. конф. (I сесія) (17–18 червня 2010 р., Тернопіль). Тернопіль, віддруковано СПД-ФО Шпак В.Б., 2010. С. 20–22.
29. Глущенко О. В. Вектори розвитку ринку фінансових послуг України в умовах постіндустріальної економіки // Дослідження впливу фінансово-кредитної інфраструктури на соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. С. 45–55.
30. Глущенко О. В. Концептуальні основи дослідження фінансового інжинірингу // Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации: труды XIII Междунар. науч.-практ. конф. аспирантов и студ. (23–26 марта 2011 р., Центр стабилизации Тавр. нац. ун-та им. В. И. Вернадского). Симферополь, 2011. С. 29–30.
31. Глущенко О. В. Розбудова інституційного устрою сектору депозитних корпорацій в Україні // Интеграция института финансово-кредитных отношений в мировое сообщество: сб. тр. укр. науч.-практ. конф. (5–7 октября 2011 г., ТНУ имени В.И. Вернадского). Симферополь, 2011. С. 49–51.
32. Глущенко О. В. Загрози фінансовій безпеці з боку продуктів фінансового інжинірингу // Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу: зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. (3 листопада 2011 р., Київ). К.: КНЕУ, 2011. С. 104–106.
33. Глущенко О. В. Управління інноваційними продуктами фінансового інжинірингу // Економічна глобалізація та проблеми національної безпеки: зб. тез XVII міжвуз. наук.-практ. інтернет-конф. (26 квітня 2012 р., Харків). Х.: ХІНЕМ, 2012. С. 26–29.
34. Глущенко О. В. Еволюція парадигми фінансової системи: від фінансів держави до фінансової архітектоники // Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки: матеріали

Всеукр. наук.-практ. конференції (1 лютого 2013 р., Харків) / відповід. ред. В.В. Глущенко. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 213–222.

35. Глущенко О. В. Формування соціальної відповідальності фінансових інститутів як чинник підвищення фінансової безпеки суспільства // Стан і перспективи розвитку соціальної відповідальності економічних суб'єктів в сучасному світі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 листопада 2013 р., Харків). Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 119–123.

36. Глущенко О. В. Теорія управління фінансово – економічною безпекою соціальних систем // Вектори розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (1–5 лютого 2014 р., Харків) / відповід. ред. В. В. Глущенко. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 193–195.

37. Глущенко О. В. Взаємовплив загроз національній безпеці з банківською безпекою // Інформаційна та економічна безпека (infeco-2015): Труди II-ої Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (21–22 травня 2015 р., Харків). Харків: Університет банківської справи НБУ (м. Київ) на базі Харківського інституту банківської справи, 2015. С. 13.

38. Глущенко О. В. Кон'юнктурна теорія цінності грошей: перевірене часом новаторство // М. І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 жовтня 2015 р., Харків) / відповід. ред. О. І. Давидов. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. С. 470–474.

39. Glushchenko O. V. Architectonics of the Financial System // Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах децентралізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (30 жовтня 2015 р., Харків) / відповід. ред. В. В. Глущенко. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. С. 149–151.

40. Glushchenko O. V. Banking crisis in Ukraine under the conditions of financial singularity // Perspective economic and management issues: Collection of scientific articles. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 2015. P. 291–295.

41. Glushchenko O. V. Methodological Aspects of the Research of the Public Finance of Ukraine: Resistance, Flexibility and Fragility // Institutional framework for the functioning of the economy in the context of transformation: Collection of scientific articles. Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2015. P. 167–173.

42. Glushchenko O. V. Financial Behaviour of Ukrainian Households in times of Crisis // Economics, management, law: problems and prospects: Collection of scientific articles. Vol. 2. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2015. P. 41–47.

43. Glushchenko O. V. Growth of Debt Dependence of Ukraine // Economics, Management, Law: current state and perspectives of development: Collection of scientific articles. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal. 2015. P. 130–133.

44. Glushchenko O. Financial Architectonics as a Regulatory Category of Financial Science // 3rd International Conference «Economy modernization: new challenges and innovative practice»: Conference Proceedings. Scope Academic House, November 24, 2015, Sheffield, UK. P. 70–73.

45. Glushchenko O. V. Financial Architectonics of the Public Finance Sector of Ukraine // Economics, Management, Law: Socio-economic aspects of development: Collection of scientific articles. Vol. 1. Edizioni Magi, Roma, Italy, 2016. P. 304–310.

46. Glushchenko O. V. Assessment of the Current State of the Expectations Channel of Monetary Transmission Mechanism of Ukraine // Economics, Management, Law: Realities and Perspectives: Collection of scientific articles. Les Editions L'Originale, Paris, France, 2016. P. 280–283.

47. Глущенко О. В. Передумови переходу до політики інфляційного таргетування в Україні // II Interdisciplinary Scientific and Practical Conference «Modern society cooperation and partnerships» 1 st July, 2016. Warsaw, Poland. URL : <http://conf.clmconsulting.pl/index.php/SC/2016/paper/viewFile/26/27>

48. Глущенко О. В. Особливості формування вартості підприємств в умовах соціально-економічної кризи в Україні // Сучасні управлінські процеси в національній економіці: матеріали наук.-практ. Інтернет-конф. (21 жовтня 2016 р., Харків) / відповід. ред. Г. О. Дорошенко. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 126–130.

III. Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (статті у інших наукових виданнях):

49. Глущенко О.В. Канал процентних ставок монетарного трансмісійного механізму як складова частина фінансової архітектоніки України // Współpraca Europejska. Warsaw, Poland. 2016. № 10(17). С. 77–91. *Видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.*

50. Hlushchenko O. Well-being funding: essence and estimation method // Rivista Di Studi Sulla Sostenibilita. 2016. № 2. – P. 45–55, DOI:10.3280/RISS2016-002005. *Видання включено до міжнародної наукометричної бази Scopus.*

АНОТАЦІЯ

Глущенко О. В. Формування фінансової архітектоніки забезпечення національного добробуту. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 — економічна теорія та історія економічної думки. — Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2018.

У дисертаційній роботі розкрито сутність, закономірності і перспективи формування фінансової архітектоніки національного добробуту, визначено інституційні механізми її функціонування. Доведено наявність зв'язку між еквівалентним і реципрокним видами обміну та довірою. Розширено предметне поле поняття «добробут», шляхом включення рівня забезпеченості задоволення потреб людини, які сприяють її матеріальному, духовному, соціальному й фізичному розвитку та гармонізовані з морально-етичними нормами й потребами в збереженні довкілля, на основі застосування наукового підходу вимірювання людського розвитку «поза межами ВВП». Запропоновано методичний підхід щодо оцінки обсягів фінансових ресурсів добробуту,

з'ясовано ступінь і характер участі податкових, видаткових, трансфертних, актуарних, боргових каналів та каналів трансформації державної власності у фінансових потоках фіскального трансмісійного механізму формування ресурсної бази фонду добробуту. Адаптовано акселератор сталого розвитку для використання під час прогнозування національного добробуту.

Ключові слова: *добробут, інституційна архітектоніка, «поза межами ВВП», публічні фінанси, сталий розвиток, фінансова архітектоніка.*

ABSTRACT

Hlushchenko O. V. Shaping financial architectonics to ensure the national well-being. – Qualification research paper. – Manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Economics, specialty 08.00.01 – Economic Theory and History of Economic Thought. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The thesis considers the formation of the financial architectonics designed to ensure the national well-being of Ukraine. This study combines the methodological approach ‘beyond GDP’ and a theory of financial transmission mechanisms. The theoretical approaches to defining the functional principles of financial architectonics, aimed at achieving well-being, are given further consideration. The term ‘well-being fund’ is introduced for scientific circulation as a relatively separate financial institution, which allows revealing the state and predicting the movement of financial flows that make up the well-being of the society.

The reciprocal exchange is determined as a specific type of relationships during the performance of which the exchange of goods requires neither conditions of equivalence nor reverse transaction. This plays a symbolic role and embodies acts of establishing, strengthening and consolidating trust between the members of the society.

The financial architectonics of the national well-being is defined as the ratio of hierarchical and network components where public finances comprise hierarchical relationships, decentralized finances generate network relationships, financial infrastructure institutes mediate the relationships between them while fiscal and monetary transmission mechanisms transmit the driving impulses of state policy to economic agents.

Transmission mechanisms play an important role in the structure of the financial architectonics ensuring the national well-being due to a relatively mild impact and a great number of alternative decision-making options created. These elements support the integrity of the financial architectonics, make its structure self-supporting and self-developing as a result of intensified causal relationships. Determining the role of transmission mechanisms as integral elements of financial architectonics makes it

possible to prove that financial architectonics is capable of self-sustaining and self-development.

A modern concept of well-being is further analyzed by applying the scientific approach to measuring human development 'beyond GDP' and extending the subject of the study. It is defined as a level of satisfaction of the needs of people and community that contribute to material, spiritual, social and physical development harmonized with moral, ethical norms and needs in the preservation of the environment.

The methodical approach to evaluating the financial resources of the well-being fund is proposed, which is to calculate the financial flows making it up, by determining the financial resources of households aimed at human development, weighted by the ratio of inequality and the inflation index, as well as funds directed from budgets of all levels and from households to finance the components of the well-being fund. Determining the objective boundaries of the well-being fund allows separating a part of financial resources which will escape depreciation and redirect the financial system of the society to sustainable development. The role of financial architectonics in ensuring the national well-being is in its ability to solve the contradictions between virtual capital and actual human needs.

The modern understanding of the essence of public finances is extended and considered as a special historic form of state finances which can exist.

The criteria of engagement of public finances in the debt trap are described in details. The latter take into account the relationship between the ratio of debt attraction and the cost of servicing available debts which makes it possible to determine the critical level of debts depending on the cost of their servicing.

The essence of the institutional regress of the deposit-taking corporations sector of Ukraine is further analyzed by setting limits to their specialization in terms of functional purpose and the fuzzy structuring of deposit-taking corporations. The factors that tend to increase fragility in the financial system are determined. Those factors are caused by violations of financial architectonics and limit the institutional availability of financial flows.

The defects in the construction of the mechanism of monetary transmission of Ukraine are specified. The dysfunctions and deformations of this mechanism manifested by the domination of exchange rate and inflation channels are determined. This violates the relationship between the controlled and variable macroeconomic indicators, gives a speculative dimension to the remaining channels of the monetary transmission mechanism and distorts the construction of the financial architectonics of the national well-being.

Keywords: *'beyond GDP', institutional architectonics, financial architectonics, public finances, sustainable development, well-being.*

Глуценко Ольга Вікторівна

**ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТОНІКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ**

Спеціальність 08.00.01 – Економічна теорія

та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора економічних наук

Підписано до друку 02.10.2018 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 58/2

Надруковано з готового оригінал–макету у друкарні ФОП О. М. Гриценко
Єдиний державний реєстр юридичних осіб підприємців.
запис №2188500353 від 25.10.17
61000, м. Харків, пр.. Науки, 7, тел. (057) 719-52-65
Центр цифрової поліграфії. E-mail. Nauki007@gmail.com